

ВЛАСНІ НАЗВИ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД БІЛОРУСІ, РОСІЇ, УКРАЇНИ

У статті аналізуються власні назви футбольних команд вищих ліг Білорусі, Росії й України. Основна увага звертається на семантику твірних основ, спосіб творення і мотивацію онімів. Установлено, що командоніми переважно утворюються морфологічним та лексико-семантичним способами і мотивуються власними географічними назвами. Серед мотиваційних різновидів командонімів переважають локативні, посесивні, ідеологічні та символічні назви футбольних команд.

Ключові слова: власна назва футбольної команди, командонім, семантика твірної основи, спосіб словотворення, мотивація назви.

Григорук Н.В. Имена собственные футбольных команд Белоруссии, России, Украины. В статье анализируются имена собственные футбольных команд высших лиг Белоруссии, России и Украины. Основное внимание обращается на семантику образующих основ, способ образования и мотивацию онимов. Установлено, что командонимы в основном образуются морфологическим и лексико-семантическим способами и мотивируются собственными географическими именами. Среди мотивационных разновидностей командонимов преобладают локативные, посессивные, идеологические и символические названия футбольных команд.

Ключевые слова: имя собственное футбольной команды, командоним, семантика образующей основы, способ словообразования, мотивация названия.

Grygoruk N.V. Proper names of football teams from Belorussia, Russia, Ukraine. The article analyzes proper names of football teams Premier league in Belarus, Russia and Ukraine. The main attention is paid to the semantics of generator basics way of creation and motivation of onyms. It was determined that komandonyms mainly formed by morphological and lexical-semantic ways and are motivated by their own geographical names. Among the motivational types of komandonyms dominate locative, possessive, ideological and symbolic names of football teams.

Keywords: proper names of football team, komandonym, the semantics of generator basics, method of word formation, names motivation.

Одним із різновидів ергонімів є власні назви спортивних команд — командоніми [3: 34]. До них насамперед належать найменування футбольних, баскетбольних, волейбольних, гандбольних і хокейних команд. У своєму дослідженні ми аналізуємо лише найменування футбольних команд вищих ліг Білорусі, Росії та України. Відсутність подібних студій у вітчизняному мовознавстві зумовлює актуальність теми нашої роботи.

Безпосередньо метою дослідження є комплексний структурно-семантичний та соціально-функціональний аналіз командонімів.

«Аналіз наукової літератури свідчить, що назви ергооб'єктів розглянуті вченими як не просто слова, а як найменування, тісно пов'язані із суспільно-політичними, економічними, історичними, культурними й іншими умовами життя людей. Це спонукає вчених до їх класифікації залежно від тенденцій найменування ергооб'єктів (Л.М. Щетинін), продуктивності чи непродуктивності семантичних моделей при утворенні ВН (Л.А. Куковська, Н.В. Кутуза), способів утворення ергонімів (Є.С. Отін, З.І. Бузинова),

мотивів номінації ергооб'єктів (Л.Н. Соколова, М.М. Цілина, О.О. Белей), принципів номінації (О.Г. Мікіна, А.В. Беспалова, Т.П. Романова), з урахуванням особливостей номінативної ситуації (О.С. Смирнова) та ін.» [1: 36].

Зрозуміло, що значне розмаїття денотатів передбачає поділ ергонімів на низку підгруп, однак це зробити нелегко, по-перше, через різноплановість об'єктів, які іменуються, по-друге, через ономастичну омонімію, сутність якої полягає у збігові в одному терміні різних понять (передусім це стосується андомонімів та ергонімів).

Що стосується командонімів як різновиду ергонімів, то вони характеризуються більш простою структурою, проте не завжди мають загальнозрозумілу етимологію (особливо власні назви команд країн Середньої Азії, Кавказу і Балтії).

В ономастиці традиційно визначаються два основні словотвірні типи власних назв — морфологічний і лексико-семантичний, які, у свою чергу, поділяються на низку видів та підвидів.

Командоніми в основному утворюються морфологічним способом, і таких найменувань зафіксовано 23,08 % від загальної кількості власних назв футбольних команд.

Серед онімів, утворених за допомогою суфіксів, своєю продуктивністю частково вирізняються саме командоніми слов'янських країн: «*Іллічівець*» (Маріуполь, Україна), «*Нафтан*» (Новополоцьк, Білорусь) тощо. Як бачимо, якогось домінантного суфікса, який часто використовується в ергонімії, не зафіксовано. Взагалі слід зазначити, що космоніми, прагматоніми, ідеоніми та ергоніми суфіксальним способом практично не утворюються.

Префіксальних, конфіксальних, флексійних, постфіксальних, безафіксних, конверсованих командонімів не зареєстровано.

Складання як окремий різновид морфологічного способу деривації передбачає використання не менше двох слів або їхніх частин, які шляхом об'єднання утворюють нову лексему. В ономастиці розрізняються такі підвиди складання: власне складання, зрощення, аббревіація.

У цілому складання серед командонімів спостерігається не так уже й рідко: «*Чорноморець*» (Одеса, Україна), «*Білина*» (Брест, Білорусь). Досить продуктивною є й аббревіація: «*БАТЕ*» (Борисов, Білорусь), «*Кривбас*» (Кривий ріг, Україна), «*ЦСКА*» (Москва, Росія).

Лексико-семантичний спосіб творення онімів включає до свого складу власне семантизацію, плюралізацію і акцентуацію, а також синтаксичний тип (разом з універбацією, або стягненням). Саме цей спосіб домінує серед командонімів; ним утворено 76,92 % власних назв футбольних команд.

Шляхом власне семантичного способу творення, який в українській мові є одним із найбільш продуктивних, утворено і чимало командонімів: «*Неман*» (Гродно, Білорусь), «*Рубін*» (Казань, Росія), «*Волинь*» (Луцьк, Україна) тощо. Зразком синтаксичних структур є командонім «*Крила Рад*» (Самара, Росія).

Із словотвірною систематизацією пропріальних одиниць тісно пов'язана структурна класифікація. За її критеріями командоніми поділяються на прості (їх 95,74 %: «*Вітебськ*» (Вітебськ, Білорусь), «*Дніпро*» (Дніпропетровськ,

Україна), «*Спартак*» (Москва, Росія), складні (їх 8,88 %: «*Чорноморець*» (Одеса, Україна)) і складені (їх 5,38 %: «*Крила Рад*» (Самара, Росія)).

Семантика твірних основ онімів, як і власне спосіб їх творення, є одним із визначальними критеріїв, на основі яких класифікуються власні назви. Зважаючи на структуру і зв'язок із твірними словами, пропонується окремо виділяти відапелятивні та відонімні пропріативи (крім того, фіксуються назви невідомого походження).

Відапелятивні прості найменування мотивуються одиничними загальними назвами і можуть бути відіменниковими, відприкметниковими, відзайменниковими, відчислівниковими, віддієслівними і відприслівниковими.

Відіменникові командоніми утворені від іменників:

– професійних термінів (9,47 %: «*Динамо*» (Київ, Україна; Мінськ, Білорусь; Москва, Росія), «*Шахтар*» (Донецьк, Україна; Солігорськ, Білорусь));

– символічних назв (4,37 %: «*Крила Рад*» (Самара, Росія), «*Зоря*» (Луганськ, Україна);

– інших субстантивів (6,16 %: «*Рубін*» (Казань, Росія), «*Металіст*» (Харків, Україна).

Відонімні пропріативи поділяються на відвітонімні, відтопонімні, відкосмонімні, відпрагматонімні, відідеонімні та відергонімні.

Відтопонімні власні назви команд (усього – 45,45 %) розмежовуються на відхоронімні («*Аланія*» (Владикавказ, Росія)); «*Таврія*» (Сімферополь, Україна), «*Сибір*» (Новосибірськ, Росія)); відойконімні, яких найбільше («*Вітебськ*» (Вітебськ, Білорусь), «*Олександрія*» (Олександрія, Україна)); відгідронімні («*Дніпро*» (Могильов, Білорусь), «*Том*» (Томськ, Росія), «*Ворскла*» (Полтава, Україна), «*Терек*» (Грозний, Росія)), відоронімні («*Карпати*» (Львів, Україна)).

У складі відкосмонімних власні назви команд виокремлюються епізодично (0,37 %: «*Сатурн*» (Раменське, Росія)), а відпрагматонімних командонімів зафіксовано трохи більше (4,63 %: «*Нафтан*» (Новополоцьк, Білорусь)).

Окремі власні назви команд мають незрозумілу етимологію (5,37 %: «*Анжі*» (Махачкала, Росія)).

Завершальним етапом у характеристиці тих компонентів, які беруть участь у виникненні оніма, є з'ясування мотиву номінації – тієї причини, яка зумовила з-поміж багатьох варіантів можливих найменувань вибір лише одного, який і став власною назвою. Підстави для виникнення пропріативів можуть бути досить різноплановими: наприклад, для топонімів – це те, що характеризує різні об'єкти, їхнє місцезнаходження, враження від них, культове чи ідеологічне призначення об'єкта тощо [2: 245].

На нашу думку, мотиваційна класифікація, ґрунтуючись передусім на тій основній ознаці денотата, яка покладена в основу його власної назви, повинна передбачати поділ онімів на апотропейні, асоціативні, ідеологічні, квалітативні, локативні, меморіальні, номінальні, патронімічні, посесивні, символічні, ситуативні, сутнісні та темпоральні, всередині яких можливе додаткове розмежування; значна частина пропріативів, особливо

складних і складених, має комбіновану мотивацію (найбільш поширеними є квалітативно-локативні найменування); до назв невідомої мотивації належать оніми, походження яких не вдалося з'ясувати.

Локативними вважаються назви, основним мотивом для виникнення яких є місцезнаходження їхніх денотатів.

Як локативні може бути кваліфікована значна кількість командонімів: «Мінськ» (Мінськ, Білорусь), «Ростов» (Ростов-на-Дону, Росія), «Дніпро» (Дніпропетровськ, Україна).

Посесивні оніми характеризують денотат за правом власності на нього. Такий тип найменувань постійно виокремлюється дослідниками, хоча часто зміст його «перегукуються» із сутністю патронімічних власних назв. Як посесивні можуть бути кваліфіковані командоніми, утворені від назв спортивних товариств, яким вони підпорядковувалися раніше: «Динамо» (Київ, Україна), «Спартак» (Москва, Росія).

Ідеологічні оніми безпосередньо пов'язані з філософськими, політичними, правовими, релігійними та мистецькими поглядами, які характеризують яку-небудь соціальну групу, клас, політичну партію, суспільство, однак, на відміну від меморіальних, не увічнюють певних особистостей чи інших реалій, а прославляють основні постулати тогочасності (іноді у вигляді побажань). Ідеологічним можна вважати командонім «Крила Рад» (Самара, Куйбишев). Інші мотиваційні типи серед командонімів не фіксуються.

Більш детально структуру назв футбольних команд вищої ліги вказаних країн можна проаналізувати, ознайомившись зі «Словником команд онімів». Наводимо зразки словникових статей для однієї команди Білорусі, Росії та України.

1. «**Білшина**» (футбольний клуб «Белшына») — білоруський футбольний клуб з міста Бобруйська, заснований 1977 року (до 1995 року виступав під назвою «Шинник»). З 1993 року бере участь у вищій лізі Білорусі (крім 2005, 2007 і 2009 років). Найвищі досягнення: чемпіон Білорусі (2000), срібний призер (1997), бронзовий призер (1996, 1998). Володар Кубка Білорусі (тричі). Командонім походить від найменування заводу.

2. «**Динамо**» — російський футбольний клуб з Москви. Заснований 1923 року. Найвищі досягнення: чемпіон СРСР (11 разів), срібний призер (11 разів), бронзовий призер (6 разів). Володар Кубка СРСР (6 разів). Срібний призер Чемпіонату Росії (1994), бронзовий призер (тричі). Володар Кубка Росії (1995). Фіналіст Кубка Кубків (1972). Назва походить від терміна «динамо-машина» — генератор постійного струму (так іменується спортивне товариство, яке і дало клубу найменування).

3. «**Шахтар**» — український футбольний клуб з Донецька. Виступає у Прем'єр-лізі Чемпіонату України. Створений у травні 1936 року. Попередні назви: «Вугільники» (травень-липень 1936), «Стахановець» (1936—1946), «Шахтар» (з 1946). Найвищі досягнення: Володар Кубка УЄФА (2009). Віце-чемпіон Радянського Союзу (1975, 1979). Володар Кубка СРСР (6 разів). Чемпіон України (7 разів), 7-разовий володар Кубка України. Командонім мотивований словом *шахтар* — «людина, що працює в шахті».

Таким чином, морфологічний спосіб творення слів серед командонімів представлений передусім суфіксацією, складанням і аббревіацією; а серед різновидів лексико-семантичного творення переважають власне семантизація і синтаксичний.

Власні назви команд найбільш часто мотивуються власними географічними назвами, зокрема ойконімами, гідронімами і хоронімами.

Серед мотиваційних різновидів командонімів переважають локативні, посесивні й ідеологічні номінації.

У перспективі можливий аналіз власних назв футбольних клубів як інших країн СНД і Балтії, так і найменувань команд, які змагаються з баскетболу, волейболу, хокею тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Лесовець Н.М.** Ергонімія м. Луганська: структурно-семантичний і соціально-функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 — укр. мова / Н.М. Лесовець. — Луганськ, 2007. — 295 с. 2. **Суперанская А.В.** Общая теория имени собственного / А.В. Суперанская. — М.: Наука, 1973. — 366 с. 3. **Торчинський М.М.** Українська ономастика: навчальний посібник / М.М. Торчинський. — К. : Міленіум, 2010. — 268 с.